

[Skutečnost, její pravdivé a nepravdivé poznání]

Ideál pravdivého poznání bývá i dnes ještě často vyjadřován slovy „poznat skutečnost tak, jak je“. Někdy zamlčeným, jindy však zřetelně vysloveným předpokladem je pojetí skutečnosti jako něčeho nezávislého na subjektu poznání; „tak, jak je“ znamená, jak je o sobě, bez jakéhokoli vlivu subjektu, který ke skutečnosti přistupuje a který ji poznává. To, co je nějak poznamenáno subjektem a jeho přístupem ke skutečnosti, nezůstává už v čisté objektivitě, ale je subjektivně zbarveno. Subjekt je zdrojem nebezpečí, že poznávaná skutečnost nezůstane „tak, jak jest“, ale že bude zkreslena. Zkreslena ovšem subjektivně, neboť objektivně zůstává tím, čím jest. Ideálem poznání tedy je, aby skutečnost zůstala v tomto poznání „tak, jak je“. Ovšem skutečnost původně není v poznání „tak, jak je“, ba není v poznání vůbec nijak. Poznání znamená změnu: skutečnost, která nebyla poznána a není tedy žádným způsobem v poznání, je poznávána, a tedy vstupuje do poznání. Může vstupovat dobře, nebo špatně; podle toho pak jde o správné, nebo nesprávné poznání. Nesprávné poznání, tj. špatný způsob přechodu skutečnosti z nepoznanosti do poznanosti, je charakterizováno tím, že skutečnost nezůstává tím, čím je, a „tak, jak je“, ale že je deformována. Tato deformace znamená nutně změnu; kdyby nešlo o změnu, nemohli bychom k žádné deformaci dojít, resp. nemohlo by k žádné deformaci dojít. Přesto však je zřejmé, že touto změnou prochází skutečnost zcela zvláštním způsobem, totiž tak, že jí ve své objektivitě není postižena. Skutečnost je deformována, ale současně zůstává mimo poznání „tak, jak je“, čili není deformována v objektivním smyslu, objektivně. Deformace skutečnosti v chybném poznání je deformací jen subjektivní. Není tedy deformována sama skutečnost, ale něco jiného. K nesprávnému poznání dochází ne tam, kde je deformována, zkreslována sama skutečnost, ale kde je deformováno cosi jiného. Požadavek, aby skutečnost byla ponechána v poznání „tak, jak jest“, je proto nesprávně, nesmyslně položen. Skutečnost zůstává objektivně vždycky tím, čím jest, a „tak, jak jest“. Vzniká otázka, co to je, co má být ponecháno „tak, jak jest“, když to není sama objektivní skutečnost. Mohlo by to být „správné poznání“, ale cožpak máme na počátku nějaké správné poznání, které by pak mohlo utrpět újmu a dojít poškození, zkreslení? (Platónské konotace.) Právě tak nejde ani o proměnu naprosto a dokonale „nesprávného“ poznání nějakým postupem v poznání správné. (Na počátku je sice nepoznanost, ale přechod z naprosté nepoznanosti do nějaké, správné či nesprávné poznanosti není postupný, nýbrž děje se ve skocích. Poznávat lze jen to, co už nějak známe; poznávání je jen vylepšování našeho dosavadního poznání. Vlastní začátek poznání je velmi opomíjenou skutečností a musí se stát předmětem důkladného studia.) Předpokladem toho, abychom mohli vůbec mluvit o nějakém „tak – jak“ v poznání, je existence, přítomnost tohoto poznání, v jehož rámci teprve může dojít k onomu případnému zkreslení anebo nezakreslenému „podání“ skutečnosti „tak, jak je“. Konkrétně to znamená přítomnost nějakého obrazu jako prostředku, jímž má být objektivní skutečnost postižena, „zobrazena“, poznána „tak, jak je“. Mezi tímto „obrazem“ a mezi objektivní skutečností musí být vztah, který zakládá správnost či nesprávnost poznání; tento vztah byl takřka od počátku filosofie chápán jako podobnost, jako

napodobení objektivní skutečnosti. Pravda byla proto pojímána jako připodobnění subjektivního přístupu k objektivní skutečnosti: *adaequatio*.

3. 5. 66